

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

JEL classification: H 73

В Україні триває процес децентралізації та реформування влади для створення ефективної системи управління. В ході реформи відбувається і трансформація системи управління соціально-економічним розвитком об'єднаних територіальних громад. В таких умовах працівники органів влади мають усвідомити, що для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад, управлінські зусилля мають бути чітко продуманими, зваженими, прорахованими та узгоджені з іншими планами та програмами розвитку держави. І тому не випадково, що проблеми соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад постійно знаходяться в полі зору науковців. До аналізу умов, стану та перспектив соціально-економічного розвитку територій у своїх працях у тій чи іншій мірі зверталися науковці: Б. Адамов, О. Алексєєв, Н. Антонюк, М. Баюк, О. Батанов, В. Без'язичний, О. Бобровський, В. Борденюк, М. Бутка, В. Вакуленко, В. Василенко, І. Гасюк, З. Герасимчук, Е. Забарна, Ю. Ковбасюк, Н. Коваленко, Т. Куценко, В. Мамонова, У. Мовчан, М. Орлатий, Н. Пак, О. Панасюк, І. Письменний, О. Процик та багато інших. В той же час, шляхи оптимізації управління соціально-економічним розвитком об'єднаних територіальних громад поки залишаються не дослідженими у повному обсязі, що й зумовлює актуальність даної публікації.

Соціально-економічний розвиток регіону – це відповідальна і важлива ділянка роботи громад, яка являє цілісну систему дій, закономірностей, зв'язків і пропорцій здійснення відтворювальних процесів суб'єктами господарської діяльності різних форм власності на території громади. На думку фахівців, це штучна система – «система управління соціально-економічним розвитком», яка виникла і розвивається завдяки втручанню людини [1, с. 174]. Як результат, від чіткої, цілеспрямованої та злагодженої роботи людей – управлінців об'єднаних територіальних громад, залежить значна частина успіху в розробці та реалізації програм соціально-економічного розвитку. Важливе значення в організації управління соціально-економічним розвитком громад має наявність чітко побудованого та налагодженого механізму управління. До визначення сутності механізму управління соціально-економічним розвитком громади науковці підходять по-різному, надаючи перевагу при формулюванні його змісту сутності кожного конкретного явища. Стосовно самого змісту соціально-економічного розвитку громад можна погодитися з думкою, що економічний розвиток передбачає удосконалення системи у контексті створення доданої вартості, а соціальний розвиток визначає яким чином вона буде розподілятися [2]. Значна частка науковців схиляється до трактування сутності механізму управління соціально-економічним розвитком громади як сукупності засобів та інструментів для створення і забезпечення ефективного функціонування відповідних інституцій різних форм власності (комунальної, приватної та інших), прибуткових та неприбуткових організацій, фінансових, благодійних, інвестиційних інших фондів, агенцій, які внаслідок своєї функціональної діяльності мають сприяти розвитку підприємництва в громаді та покращення її економічного і фінансового стану [3, с. 180]. Механізм управління соціально-економічним розвитком громад можна поділити на групи за відповідними ознаками. По-перше, за впливом на об'єкт управління (прямі та непрямі). По-друге, виділяють ознаки за рівнями управління (загальнодержавні, регіональні, місцеві). По-третє, за об'єктністю управління виділяють ознаки галузеві та ознаки макро, мезо і мікро рівня. По-четверте, за структурною складовою (комплексні або складені), складені ознаки утворюються поєднанням в одну складну систему окремих механізмів управління – правового, економічного, програмно-цільового та інш. По-п'яте, за функціональним спрямуванням механізму управління, тут виділяють економічний, організаційний, правовий, мотиваційний, політичний, інформаційний та інші. По-шосте, механізми в залежності від спрямування на окремі складові управління розвитком відповідної соціально-економічної системи, це механізми забезпечення (матеріально-технічного, інформаційного, медичного, правового, організаційного та економічного). По-сьоме, механізми за безпосередньою сферою застосування

(антикризового управління, забезпечення національної безпеки, протидії корупції, оптимізації управлінських, соціальних, економічних процесів, протидії загрозам та викликам). По-восьме, механізми за мірою універсальності та узагальнення (універсальними, спеціальними, або галузевими). По-дев'яте, за специфічністю завдань та цілей, які вирішують (механізми провідні, допоміжні, забезпечувальні). По-десяте, за вимогами та принципами застосування (прості, складні, структурні, системні) [3 с. 176]. Також, заслуговує уваги підхід до класифікації механізмів соціально-економічного розвитку на основі групування їх за специфічністю завдань та стратегічних цілей розвитку громад [3 с. 177]. В такій класифікації пріоритетними з точки зору практичного їх застосування на рівні територіальних громад, районного та обласного рівнів виділяють: механізм інформаційно-цифрового управління, механізм управління розвитком економіки та підприємництва громади, механізм управління розвитком людського капіталу громади, механізм управління просторового розвитку та привабливості територій із притаманними їм інструментами. В зазначеній класифікації механізмів соціально-економічного розвитку громад базовим, системоутворюючим для інших є механізм інформаційно-цифрового управління, адже їх контекстна реалізація базується на концепті управління на основі даних [3 с. 177].

Що стосується організації управлінської роботи, то тут для забезпечення соціально-економічного розвитку громади на відповідний період формується «бюджет розвитку». Такий бюджет має бути спрямований на забезпечення підтримки найбільш важливих напрямів розвитку на галузевому, регіональному, місцевому рівнях; на концентрацію науково-інноваційних ресурсів на вітчизняних та місцевих стратегічних напрямках розвитку; на підвищенні прозорості та ефективності використання бюджетних коштів; на удосконаленні контролю за використанням бюджетних коштів за цільовими напрямками. Бюджетний механізм виступає важливішою складовою в системі управління соціально-економічним розвитком територіальних громад. Термін «бюджетний механізм» у вітчизняних та іноземних наукових виданнях трактується досить широко. Особливо це стосується різних об'єктів спрямування його дії (наприклад, бюджетний механізм, що забезпечує зростання суспільного добробуту, бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки та інш.). В результаті, загальноприйнятого визначення цього терміну немає, оскільки є чимало соціально-економічних явищ, на які здійснює вплив бюджетний механізм і в результаті науковці трактують бюджетний механізм з позиції кожного конкретного явища [4, с. 131].

Окремо потрібно сказати про планування роботи з соціально-економічного розвитку громад. Таке планування симулюватиме розвиток територіальної громади, допоможе залучити фінансові ресурси від промислових та фінансових об'єднань, спрогнозувати обсяги і динаміку надходження таких ресурсів, визначити найбільш актуальні статті їх витрат. Тут заслуговують уваги результати опитування голів сільських, селищних рад стосовно наявності Програми соціально-економічного розвитку сільської територіальної громади на найближчі кілька років. Аналіз результатів опитування засвідчив, що більшість (88%) мають таку програму, а от 12 % такої програми не мають, але хотіли б, щоб їм допомогли її розробити фахівці [5 с. 131-132]. В реальності, планування соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні здійснюється за принципом «згори-донизу» і в результаті через нестачу коштів більшість заходів залишаються деклараціями, або виконуються не в повному обсязі. В результаті спроби планувати соціально-економічний розвиток громад за принципом «знизу-догори» зіштовхуються з адміністративно-бюрократичними перешкодами та відсутністю достатньої наполегливості у місцевого населення для їх подолання як засобу підвищення економічної ефективності.

Висновки. Формування дієвого механізму управління соціально-економічним розвитком об'єднаних територіальних громад дасть можливість налагодити систему спілкування та взаємозв'язку держави з органами місцевого самоврядування, а це призведе до розроблення та виконання проектів і рекомендацій щодо їх економічного та соціального розвитку. Такий взаємозв'язок дасть змогу об'єднаним територіальним громадам набувати досвіду і налагодити ефективну співпрацю з органами центральної влади з реалізації різноманітних планів, проектів та програм у сфері освіти, охорони здоров'я, фінансів, соціального захисту та інших. В результаті співпраці та взаємодії органів виконавчої влади і місцевого самоврядування буде забезпечуватися вирішення спільних проблем соціально-економічного розвитку. Крім того, така співпраця сприятиме підвищенню відповідальності органів місцевого самоврядування за ухвалені рішення та належну реалізацію роботи.

1. Гасюк І. Л., Баюк М. І. Система управління соціально-економічним розвитком територіальних громад: зміст і сутність понять. *Наукові інновації та передові технології* № 6(20) 2023. С. 172 – 180. URL: <http://surl.li/rmfsc> (Дата звернення 12.-3.2024 р.)
2. Булуй О. Г., Якобчук В. П., Плотнікова М. Ф., Булуй В. Г. Інноваційно-інформаційні технології управління соціально-економічним розвитком територіальних громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 3. URL: <http://surl.li/rojda> (дата звернення: 14.03.2024)
3. Гасюк І. Л., Баюк М. І. Класифікація механізмів управління соціально-економічним розвитком територіальних громад. *Актуальні питання у сучасній науці* № 6(12) 2023. С. 172 – 185. URL: <http://surl.li/rmhud> (дата звернення 12.03.2024)
4. Іляшенко А.Х., Баєтул Г.П. Роль бюджетного механізму у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. *Гроші, фінанси і кредит*. Випуск № 3(71), 2019. С. 129 – 134.
5. Панасюк О. Особливості управління соціально-економічним розвитком сільських територій. дис. канд. ек. наук: 08.00.03. Вінниця, 2016. 230 с. URL: <http://surl.li/rmgmh> (Дата звернення 14.03.2024)